

TĚŠÍNSKO

ročník 63 • 2020 • číslo 1

TÉMA ČÍSLA: STARONOVÁ MUZEJNÍ BUDOVA V ČESKÉM TĚŠÍNĚ

- 1 **Editorial**
- 5 **Nástin dějin muzejnictví na Těšínsku od 19. století do meziválečného období**
Ilona Pavelková
- 15 **Příběh Historické budovy Muzea Těšínska**
Lenka Nováková – Zbyšek Ondřeka – Ilona Pavelková
- 49 **Muzejní knihovna a studovna Silesia**
Helena Macurová

ČLÁNKY A STUDIE

- 59 **Nelehká existence přádelny Inu v Jablunkově-Žihle (1867-1903)**
Radek Lipovský
- 75 **Těšínský odbojář Ludvík Ciahotný**
Tomáš Krömer

MATERIÁLY

- 85 **Záchraný archeologický výzkum v areálu bývalého kláštera alžbětinek v Jablunkově**
Martina Uhlářová

ROZMANITOSTI

- 95 Muzeum Těšínska v roce 2019 | Výroční zpráva | *Zbyšek Ondřeka*
- 106 Významné osobnosti z rodu Žebráků z Heřmanic | *Robert Musialek*
- 117 Ke 40. výročí Dětského folklorního souboru Slezanek | *Monika Kupková*
- 119 K významnému životnímu jubileu doc. PhDr. Blaženy Gracové, CSc. | *Ludmila Nesládková*
- 122 Pavlu Kouřilovi k jeho životnímu běhu po stezkách archeologické vědy | *Dalibor Prix*
- 129 Za českotěšínskou skautskou a sportovní legendou | *Petra Nevelošová*
- 131 Odešel Jan Sládek – znalec historie beskydské turistiky | *Břetislav Boháč*
- 134 Josef Lang – člověk dobrého srdce a bezelstné duše | *Kateřina Janásová*

Z NOVÉ LITERATURY (nejen) O TĚŠÍNSKU

- 139 Tesař, Petr (ed.): Vůkol Slezska / Circum Silesiae
- 141 Wawreczka, Henryk: Z Bystřice do Beskyd / Z Bystrzycy w Beskidy / From Bystrice to Beskid
- 143 Hlas zvonů. 100. výročí zavěšení zvonů ve věži evangelického kostela v Orlově
- 145 Polášek, Zdeněk – Rozbrojová, Zdenka: Zámecký park v Šenově. Příroda parku a jeho obyvatelé
- 146 Dragonová, Martina – Szturcová, Monika: Kramářské tisky ze sbírky Památníku Petra Bezruče Slezského zemského muzea v Opavě

Muzeum Těšínska v roce 2019

Výroční zpráva

Zbyšek Ondřeka

Muzeum Těšínska (dále jen MT) i v roce 2019 pracovalo jako příspěvková organizace v režimu samostatného právního subjektu, jehož zřizovatelem je Moravskoslezský kraj (dále jen MSK). Činnost MT byla vymezena Zřizovací listinou č. ZL/344/2003, vydanou na základě usnesení zastupitelstva kraje č. 15/475/1 z 27. března 2003, ve znění dalších schválených dodatků. V roce 2019 byla zahájena transformace MT, která by měla být dokončena v roce 2020 po otevření hlavní muzejní budovy v Českém Těšíně, resp. v roce 2022 po zahájení provozu Muzea trojmezí v Jablunkově. Jedním z důsledků transformace je postupné snižování počtu poboček. Protože dosud v zásadě suplují dlouhodobě chybějící výstavní prostory a práci s veřejností, jejich uzavření již v roce 2018, příp. 2019 by znamenalo, že by MT nemělo kde pořádat své výstavy a realizovat úkoly, stanovené zřizovací listinou. K ukončení provozu vybraných poboček proto dochází postupně.

V dosud otištěných výročních zprávách v časopisu *Těšínsko* se ještě nikdy neobjevily statistické údaje o rozměrech stálých expozic

a výstavních síní MT, které v roce 2019 v součtu přesáhly 9 546 m². Kromě rozsáhlého areálu Archeoparku v Chotěbuzi-Podoborě a Památníku životické tragédie v Havířově-Životicích se ovšem jedná pouze o pobočky s velmi malými prostorami. V Českém Těšíně jsme v roce 2019 nedisponovali žádnými prostorami určenými pro práci s veřejností. Po celý rok byla z důvodu probíhající rekonstrukce uzavřena i tzv. akropole v Archeoparku. Podmínky pro práci MT s veřejností tedy byly v roce 2019 výrazně omezené, MT pracovalo doslova v provizoriu. Tomu samozřejmě odpovídají i údaje o návštěvnosti. Přesto jsme v roce 2019 uspořádali např. 241 přednášek, které spolu s dalšími akcemi navštívilo 13 523 osob. V součtu tedy MT navštívilo 40 812 osob. Pokud bychom návštěvníky rozdělili podle vstupného, pak 2 100 osob uhradilo celé základní vstupné, 12 779 snížené (většinou se jednalo o hromadné návštěvy žáků ZŠ a SŠ, studenty VŠ, důchodce apod.), 3 411 návštěvníků využilo možnosti uhradit rodinné vstupné a 8 236 osob si prohlédlo expozice a výstavy anebo se zúčastnilo některé přednášky či muzejní akce bezplatně.

Tabulka 1: Stálé expozice a výstavní plochy MT a jejich návštěvnost v roce 2019

Pobočka Muzea Těšínska	Plocha stálých expozic, výstavních síní a prostor (vše v m ²)	Počet návštěvníků v roce 2019
Havířov – Kotulova dřevěnka	125	2 713
Havířov – Výstavní síň Musaion	103,5	3 389
Havířov – Památník životické tragédie	229	511
Petřvald – Technické muzeum	94	1 324
Orlová – Výstavní síň	85,5	2 269
Karviná – Výstavní síň	171	2 848
Jablunkov – Výstavní síň	95	1 492
Chotěbuz-Podobora – Archeopark	8 198	11 980
Celkem	9 101	26 526
Přednášky a ostatní akce		13 523
Celková návštěvnost MT		40 812

Starosta města Petřvald Jiří Lukša (na snímku vpravo) přijímá z rukou ředitele Muzea Těšínska Zbyška Ondřeje klíče od budovy Technického muzea Petřvald, 30. listopadu 2019, foto Lenka Ježová Bichlerová

Po dohodě MSK a města Petřvald došlo v roce 2019 k ukončení činnosti Technického muzea v Petřvaldě. Památkově chráněný objekt bývalé fary z poloviny 19. století, v níž tato pobočka MT po mnoho let sídlila, byl městu převeden bezúplatně včetně části vnitřního vybavení. Současně s objektem byl proto městu předán i veřejností velmi oblíbený elektrický model historické regionální tramvaje. K předání klíčů od budovy mezi ředitelem MT Zbyškem Ondřejkou a petřvaldským starostou Jiřím Lukšou došlo 30. listopadu 2019.

Tabulka 2: Výsledek hospodaření MT v roce 2019

Činnost	Náklady (v Kč)	Výnosy (v Kč)	Hospodářský výsledek (v Kč)
Hlavní	50 476 247,26	50 525 227,87	48 980,61
Doplňková	158 631,24	188 175,84	29 544,60
Celkem	50 634 878,50	50 713 403,71	78 525,21

Hospodaření Muzea Těšínska

Zvýšené výdaje v hospodaření organizace oproti roku 2018 představovaly mzdy a povinné odvody (od začátku roku 2019 došlo k nárůstu tarifních mezd zaměstnanců veřejné sféry v ČR), nárůst cen energií, pohonných hmot a zvýšené výdaje představovaly i zvýšené ceny zboží a služeb. Zcela mimořádné výdaje byly spojeny s realizací archeologického průzkumu v tzv. akropoli Archeoparku. Archeologický výzkum realizoval z větší části Archeologický ústav Akademie věd ČR v Brně. Bez něj nemohl dodavatel stavebních prací pokračovat v opravách replik dřevěných fortifikací. Z větší části nám náklady spojené se zajištěním výzkumu sice pomohla pokrýt účelová dotace, přesto se jednalo i o nemalé výdaje, hrazené z vlastního rozpočtu MT. Ačkoliv ve vstupní budově Archeoparku nadále probíhaly nejrůznější aktivity, nemohly nahradit plnohodnotnou prohlídku areálu repliky slovenského hradiska, což zjevně řadu lidí odradilo od návštěvy, a odrazilo se tak i ve snížení vlastních příjmů organizace. Nižší návštěvnost a tím i další snížení vlastních příjmů organizace přineslo rovněž rozhodnutí o ukončení činnosti Technického muzea v Petřvaldě v závěru roku 2019.

Hospodaření MT v roce 2019 lze proto celkově charakterizovat jako velmi napjaté. Nevyhnuli jsme se celé řadě úsporných opatření v provozních výdajích organizace včetně omezování výstavní a odborné činnosti, omezování nákupů a také snížení počtu zaměstnanců. Nakonec se nám přece jen podařilo dosáhnout kladného výsledku hospodaření ve výši 78 525 Kč.

Pokud jde o dotaci poskytnutou prostřednictvím Ministerstva pro místní rozvoj ČR, jedná se o financování projektu přeshraniční spolupráce *Toulky údolím Olše*. Čerpaná výše

dotace z EFRR odpovídá částce v eurech obdržené v roce 2019 prostřednictvím vedoucího partnera tohoto společného česko-polského projektu – polské obce Hażlach (pol. Hażlach). Z přiznaných dotací z rozpočtu EU (EFRR) a ze státního rozpočtu ČR získalo MT v roce 2019 celkem 66 389 € (tj. cca 1 700 000 Kč). Prostředky poskytnuté EU na financování projektu *Toulky údolím Olše* byly z účtu MT

převedeny na účet zřizovatele MT. Vědecko-dokumentační projekt *Hmotná a duchovní kultura / Kultura materialna i duchowa* (CZ. 11.2.45/0.0/0.0/16_010/0000247), realizovaný MT společně s Muzeem Śląska Cieszyńskiego v Těšíně, byl spolufinancován Evropským fondem pro regionální rozvoj v rámci programu Interreg V-A Česká republika – Polsko a byl podpořen částkou 21 842,39 €.

Tabulka 3: Účelové dotace z rozpočtu Moravskoslezského kraje

Poř. č.	Název projektu	Schválená dotace (v Kč)	Čerpaná dotace (v Kč)	Čerpaná dotace (v %)
1.	Kofinancování projektu „Toulky údolím Olše“	3 807 570,00	1 333 230,00	35,02
2.	Realizace archeologického výzkumu, zajištění TDI, BOZP a autorského dozoru projektanta	3 160 000,00	2 255 682,90	71,38
3.	Zpracování studie „Řešení novostavby de- pozitáře Český Těšín včetně rekonstrukce prostranství školy, ulice Frýdecká“	118 580,00	0,00	0,00
4.	Náklady na marketingové a reklamní služby	300 000,00	300 000,00	100,00
5.	Odměny zaměstnanců	500 000,00	500 000,00	100,00
6.	Realizace výstavy zaměřené na začleňo- vání osob se zdravotním postižením do společnosti (Dotkni se přírody – Les)	100 000,00	100 000,00	100,00
7.	Restaurování prádelníku	76 000,00	76 000,00	100,00
8.	Restaurování příborníku	77 000,00	77 000,00	100,00
9.	Restaurování stolku	70 000,00	70 000,00	100,00
10.	Sanace suterénu budovy na ul. Masarykovy sady 103/19	3 411 670,00	3 411 670,00	100,00
11.	Udržitelnost projektu Archeopark Chotěbuz – II. část	2 240 000,00	2 240 000,00	100,00
Celkem		13 860 820,00	10 363 582,90	

Tabulka 4: Dotace z rozpočtu Evropské unie (Program Interreg V-A Česká republika – Polsko /EFRR/)

Poř. č.	Název projektu	Schválená dotace (v €)	Čerpaná dotace (v €)	Čerpaná dotace (v %)
1.	Hmotná a duchovní kultura / Kultura materialna i duchowa	21 845,00	21 842,39	99,99
2.	Toulky údolím Olše	839 375,00	44 274,10	5,27
Celkem		861 220,00	66 116,49	

Tabulka 5: Dotace ze státního rozpočtu ČR – poskytovatel dotace: 1) ministerstvo kultury, 2) ministerstvo pro místní rozvoj

Poř. č.	Název projektu	Schválená dotace (v Kč)	Čerpaná dotace (v Kč)	Čerpaná dotace (v %)
1.	Zpracování podkladů k nominacím	42 000,00	42 000,00	100,00
2.	Toulky údolím Olše	1 283 750,00	94 688,09	7,38
Celkem		1 325 750,00	136 688,09	

Tabulka 6: Dotace z rozpočtů měst a obcí – poskytovatel dotace: statutární město Karviná

Poř. č.	Název projektu	Schválená dotace (v Kč)	Čerpaná dotace (v Kč)	Čerpaná dotace (v %)
1.	Lidové zvyky a obyčeje Těšínského Slezska	5 000,00	5 000,00	100,00
2.	O Karviné	5 000,00	5 000,00	100,00
Celkem		10 000,00	10 000,00	

Transformace muzea, organizace a personální změny

Tradičně největší výdaje představovaly ty mzdové. Na platy svých zaměstnanců v roce 2019 vynaložilo MT celkem 18 748 552 Kč. Zákonné odvody a pojištění si vyžádaly ovšem další náklady ve výši 6 035 829 Kč. Po započtení všech příplatků a odměn včetně platů vedoucích pracovníků vzrostl průměrný plat zaměstnanců MT, pracujících v hlavním pracovním poměru, z 25 332 Kč v roce 2018 na 26 622 Kč hrubého v roce 2019. Přesto ani poté výše průměrné mzdy v MT nedosáhla výše průměrné mzdy v ČR. Hlavním důvodem růstu mezd bylo rozhodnutí vlády ČR o navýšení mzdových tarifů zaměstnanců tzv. veřejné sféry, projevilo se však také snížení počtu zaměstnanců MT z 60,88 osob

Z vernisáže výstavy *Neklidné hranice* ve výstavní síni v Orlové, na snímku vpravo historička a spoluautorka výstavy Lenka Nováková, 22. ledna 2019, foto Lenka Ježová Bichlerová

v roce 2018 na 55,25 osob v roce 2019. Jedná se o tzv. průměrný přepočtený stav zaměstnanců za kalendářní rok. Pokud jde o fyzický stav, v roce 2018 pracovalo v MT 62 osob, k 31. prosinci 2019 to bylo 56 zaměstnanců. Na mateřské či rodičovské dovolené bylo ke konci roku deset zaměstnankyň. Z hlediska dosaženého vzdělání je MT tradičně zaměstnavatelem vysoce kvalifikovaných pracovníků. Převládají absolventi vysokých škol (v roce 2019 celkem 22 osob – přírodovědci, historikové, etnografové, archeolog aj., z nichž čtyři kromě magisterského dosáhli i doktorského vzdělání /Ph.D./) a absolventi středních škol (27 osob s úplným středním vzděláním – účetní, průvodci aj.). Pouze sedm zaměstnanců bylo vyučených.

Postupně realizovaná transformace MT se promítá rovněž do přípravy nové organizační struktury muzea, podle níž bude organizace pracovat počínaje rokem 2020. Nepočítáme již s provozováním Technického muzea v Petřvaldu ani Výstavní síň Musaion v Havířově. Naopak v roce 2020 dojde k zahájení provozu rekonstruované výstavní budovy v Českém Těšíně. Snížení počtu odborných zaměstnanců, tzv. *kurátorů*, o čtyři alespoň zčásti kompenzuje vytvoření nových pozic *muzejních edukátorů*. Novou organizační strukturu jsme připravili mj. na základě dvou nezávislých personálních auditů. Rozsah vědecké, sbírkotvorné, výstavní, publikační a vzdělávací činnosti MT a pracovní vytížení tzv. odborných zaměstnanců zhodnotil audit Ústavu archeologie a muzeologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. Obdobně došlo k auditu personálního zajištění účetní, finanční a mzdové agendy a provozních činností.

Výstavní činnost

Vedle stálých expozic v roce 2019 nabídlo MT návštěvníkům celkem 15 výstav (deset bylo autorských, tři výstavy zapůjčeny), které navštívilo celkem 27 289 návštěvníků. Z toho

Vernisáž výstavy *Obrázky z dějin Petřvaldu*, která byla zároveň poslední výstavou v prostorách Technického muzea Petřvald, 7. března 2019, foto Lenka Ježová Bichlerová

26 526 si prohlédlo výstavy v prostorách MT a 763 v prostorách mimo MT, např. na zámku v Paskově, kde byla společně s městem Paskov představena panelová část naší výstavy *Gutský kostel ve vzpomínkách*.

K návštěvnicky nejúspěšnějším se zařadila přírodovědná výstava *Dotkni se přírody – Les*, která se uskutečnila v havířovské Výstavní síni Musaion. Byla to další z výstav realizovaných především pro handicapované občany. Příprava takové výstavy vyžaduje odlišný přístup, koordinaci zaměstnanců různých profesí od přírodovědců až po speciální pedagogy a je mnohem náročnějším projektem než běžné muzejní výstavy. Těší nás proto kladná odezva jak odborné, tak laické veřejnosti. Výstavu navštívilo 2 515 osob (z toho 1 810 mládež). Počtem návštěvníků jí mohla konkurovat výstava *Podmalby na skle*, připravená ze zapůjčených sbírek Muzea Beskyd ve Frýdku-Místku v karvinské výstavní síni, kterou si prohlédlo 2 773 osob (z toho 2 405 mládež). Do meziválečného období zavedla návštěvníky další pobočky MT – výstavní síně v Orlové výstava s názvem *Neklidné hranice*, věnovaná dramatickému průběhu československo-polských sporů o průběh

státní hranice na Těšínsku v letech 1918–1920. Prohlédlo si ji 1 562 osob, (z toho 1 225 mládež). Obdobně tomu bylo i u výstavy příznačně nazvané *Repliky oděvů první republiky*, kterou navštívilo 1 557 osob (z toho 1 247 mládež), uspořádané ve výstavní síni v Karviné. V prostorách Technického muzea v Petřvaldě se nemalé pozornosti těšila výstava nazvaná *Technické skvosty*. Tuto zajímavou prezentaci starých hodin a hracích strojků ze sbírek MT si prohlédlo 1 324 osob (z toho 595 mládež).

Konečně je třeba připomenout i mimořádně zajímavou výstavu s názvem *Valaši na Těšínsku*, uspořádanou na podzim roku 2019 ve výstavní síni v Jablunkově. Výstava přiblížila proces kolonizace, specifický způsob valašského hospodaření, založeného na chovu ovcí a koz, obchodování a každodenní život Valachů ve slezské části Beskyd v době před tzv. modernizací. V roce 2019 si ji prohlédlo 1 234 osob (z toho 886 mládež), ale pro velký zájem byla výstava prodloužena a pokračovala i v roce 2020. Výstava napovídá, jaké bude zaměření budoucí stálé expozice MT v Muzeu trojmezí v Jablunkově, zaměřené na vývoj osídlení a krajiny této krásné části Těšínska.

Tabulka 7: Výstavní činnost Muzea Těšínska v roce 2019

Výstavní síň Karviná

Stálá expozice	Střípky z dějin Karviné	
Výstavy	Repliky oděvů první republiky	2. 10. 2018 – 31. 1. 2019
	Podmalby na skle	19. 2. 2019 – 31. 12. 2019

Výstavní síň Musaion v Havířově

Stálá expozice	Než se město zrodilo	
Výstavy	Funkcionalismus	15. 11. 2018 – 31. 3. 2019
	Dotkni se přírody – Les	25. 4. 2019 – 29. 2. 2020

Památník životické tragédie v Havířově-Životicích

Stálá expozice	Od Mnichova k válce	
Výstavy	Tragédie v Oradour-sur-Glane	5. 2. 2019 – 14. 1. 2020
	Tragédie v Televãgu	5. 2. 2019 – 14. 1. 2020

Technické muzeum Petřvald

Výstavy	Obrázky z dějin Petřvaldu	7. 3. 2019 – 30. 11. 2019
	Technické skvosty – hrací strojky	7. 3. 2019 – 30. 11. 2019

Výstavní síň Orlová

Výstavy	Neklidné hranice	22. 1. 2019 – 30. 6. 2019
	Sladké pokušení	3. 9. 2019 – 29. 2. 2020

Výstavní síň Jablunkov

Stálá expozice	Z minulosti Jablunkova a okolí	
Výstavy	Dětský svět	18. 10. 2018 – 28. 2. 2019
	Valaši na Těšínsku	28. 3. 2019 – 31. 8. 2020

Archeopark Chotěbuz-Podobora

Stálá expozice	Slovanské hradiště v Chotěbuzi-Podoboře	
Výstava	Mikulčice – genius loci. Fotografie s příběhem	1. 2. 2019 – 31. 3. 2019

Doprovodné programy, přednášky, Klub Muzea Těšínska

Také v roce 2019 doprovázely nabídku všech našich výstav a expozic tzv. doprovodné programy. Připomeňme si alespoň nejuspěšnější: v Kotulově dřevěnce v Havířově to byl tradiční *Den řemesel* (717 návštěvníků), v Technickém muzeu Petřvald poslední akce v této pobočce MT *Vánoční jarmark* (674 návštěvníků), ve výstavní síni v Karviné *Slezské Vánoce* (568 návštěvníků) a velmi oblíbené prohlídky městem a nejbližším okolím *Putujeme Karvinou* (428 návštěvníků).

V Archeoparku a v jeho okolí s pozůstatky meziválečných československých betonových pevností jsme společně s Klubem vojenské historie Chotěbuz uspořádali zajímavou akci *Den s vojenskou historií* (512 návštěvníků).

Tradičně velmi bohatou činnost MT představují edukační přednášky a akce. Přímo v prostorách MT, nejčastěji ve výstavních síních, jsme v průběhu roku uspořádali 34 přednášek, které navštívilo celkem 935 posluchačů. Pro členy Klubu Muzea Těšínska (dále jen KMT) a další zájemce zorganizovalo MT ve spolupráci s Městskou knihovnou Český Těšín

v prostorách kavárny Avion dalších 27 přednášek, které navštívilo 744 zájemců. Některé přednášky se uskutečnily také v Bystřici, Jablunkově, Havířově, Karviné, Mostech u Jablunkova, Nýdku, Orlové, Starých Hamrech, Třinci či polském Těšíně aj. Přednášku Lucie Rucké *Textilnictví. Od nitě po tuniku* ve Výstavní síni Musaion v Havířově navštívil rekordní počet 118 zájemců, obdobně společnou přednášku historiků Waclawa Gojniczka (Uniwersytet Śląski w Katowicach) a Davida Pindura (MT) *Světec z Těšína*, připravenou u příležitosti 400. výročí

úmrtí těšínského rodáka Melichara Grodeckého, v kostele Nejsvětějšího Srdce Ježíšova v Českém Těšíně navštívilo 83 osob. Velký zájem byl i o přednášku *Výroba sýra*, spojenou s praktickými ukázkami. Ve výstavní síni v Jablunkově ji navštívilo 60 osob, bohužel kapacita výstavní síně neumožňuje větší návštěvnost. Odbornou historickou přednášku Radima Ježe s názvem *Těšínská Piastovci. Osobnosti knížecího rodu z dob pozdního středověku a raného novověku* v Městské knihovně v Třinci navštívilo 57 osob. A nemůžeme zapomenout ani na oblíbené přednášky

Úspěšnou akcí Klubu Muzea Těšínska v roce 2019 byla česko-polská přednáška s názvem *Světec z Těšína*, kterou u příležitosti 400. výročí mučednické smrti Melichara Grodeckého přednesli historici Waclaw Gojniczek (na snímku vlevo) a David Pindur v kostele Nejsvětějšího Srdce Ježíšova v Českém Těšíně, 17. října 2019, foto Lenka Ježová Bichlerová

s přírodovědnou tematikou, zmíníme alespoň přednášku Venduly Zbytovské *Fragmentace krajiny na Těšínsku* s návštěvou 44 zájemců či přednášku Nely Kotáskové *Biologické invaze aneb vetřelci útočí* s návštěvou 41 posluchačů. Obě se uskutečnily v havířovské Výstavní síni Musaion.

Kromě přednášek pro veřejnost organizuje MT tradičně rovněž zvláštní edukační přednášky pro žáky, zpravidla přímo na půdě základních a středních škol. Na rozdíl od výše jmenovaných je samozřejmě po předchozí dohodě s vyučujícími všechny realizují jen odborní zaměstnanci MT. Celkem 21 přednášek bylo uspořádáno např. v Gymnáziu Josefa Božka v Českém Těšíně, Gymnáziu Olgy Havlové v Ostravě, SPŠCH v Ostravě, na gymnáziích v Havířově, Karviné, Orlové a Třinci a na několika základních školách v regionu. Navštívilo je celkem 744 žáků. S ohledem na důležitá výročí se většina témat týkala období formování československého státu a jeho hranic v prostoru Těšínského Slezska v letech 1918–1920, resp. 1938. Velký zájem škol byl rovněž o přírodovědné přednášky o ochraně a tvorbě krajiny.

Sbírkotvorná a odborná vědecká činnost

Přirozenou součástí práce MT jako regionální vědecké paměťové instituce jsou dlouhodobé – nejen historické, ale i etnografické a přírodovědné terénní a archivní výzkumy. Ke klíčovému patří *výzkum a dokumentace vývoje jazykové a národnostní, ale také sociální skladby obyvatelstva v prostoru českého Těšínska a výzkum soužití různých národností*. Nesmírně důležitá je také průběžná *dokumentace krajinných proměn* v ekologiicky a stavebně mimořádně silně zatíženém regionu. Jedná se o dlouhodobé výzkumy a dokumentační činnost, přesahující rámec jednoho roku.

I v roce 2019 pracovalo MT jako tzv. *pověřené pracoviště MK ČR pro dokumentaci lidové kultury*. Cílem činností tohoto pracoviště je dokumentovat, případně pomoci uchovat a dalším generacím předat dosud existující projevy tradiční lidové kultury. V roce 2019 šlo např. o dokumentaci činnosti souborů zájmové umělecké činnosti (vážná a dechová hudba, pěvecké sbory, církevní a školní sbory, divadelní a loutkové sbory, taneční soubory

v regionu) a dokumentace tradičních lidových řemeslníků s cílem přípravy podkladů a nominací pro udělení titulu *Nositel tradic lidových řemesel Ministerstva kultury ČR*. Etnografové rovněž shromáždili podklady pro obdobný zápis do *Seznamu nemateriálních statků tradiční lidové kultury Moravskoslezského kraje* a udělení titulu *Nositel tradiční lidové kultury v Moravskoslezském kraji*. V roce 2019 se nám vytvořením fotografické, písemné a filmové dokumentace a vytvořením záznamů rozhovorů s pamětníky a řemeslníky podařilo prosadit zápis fenoménu *Dudáctví na Těšínsku*. Schválila jej rada MSK svým usnesením z 21. října 2019.

Výzkumný okruh s názvem *Dokumentace soužití národnostních a jazykových skupin na Těšínsku* zahrnuje období před vznikem Československa, v letech 1918–1938 a následně až do současnosti. Předmětem zájmu jsou demografické procesy všech národností a sociální skladby obyvatelstva, migrace i život jednotlivců, skupin a spolků. V rámci České republiky je dnešní české Těšínsko jediným regionem, v němž žijí kontinuálně Češi a v poměrně značném množství Poláci i Slováci a další národnostní skupiny. Odbornou činnost MT významně reprezentuje i to, že je Pověřeným regionálním odborným pracovištěm Ministerstva kultury ČR (dále jen MK ČR) pro péči o tradiční lidovou kulturu.

Další vědecko-výzkumnou oblastí je *Dokumentace politických a státoprávních změn na Těšínsku od středověku až do současnosti*. Těšínsko se jako součást českých zemí vyznačovalo zvláštními znaky příznačnými pro tzv. korunní země. Příslušnost k českému státu lze dokumentovat po celou dobu existence tohoto politicko-geografického útvaru, tj. až do roku 1918. Mimořádně složitý proces dělení Těšínska po první světové válce mezi ČSR a Polsko se promítá i do současnosti. Ve 20. století došlo k několika změnám státních hranic na Těšínsku, transferům obyvatelstva, změnám osídlení i politickosprávního uspořádání regionu. Problematika státoprávního začlenění Těšínska do československého státu a důsledky jeho rozdělení v roce 1920 se dodnes promítají zásadním způsobem zejména do polsko-českých mezistátních a diplomatických vztahů.

Dlouhodobou vědeckou práci biologů MT představuje mj. *dokumentace krajinných změn*,

zejména v důsledku nově vznikajících liniových staveb jako jsou dálnice, obchvaty měst apod., průmyslových zón, zástavby krajiny novými obytnými a podnikatelskými komplexy a jiných projektů významně pozměňujících přirozený ráz zdejší krajiny. Na přetvářených vybraných lokalitách je realizován zároveň botanický i zoologický výzkum, např. výskytu vybraných druhů rostlin a živočichů.

MT je nejen pověřeným pracovištěm MK ČR pro dokumentaci lidové kultury, ale také pověřeným pracovištěm téhož ministerstva pro výkon archeologického dohledu při stavební a obdobné činnosti. Jeho posláním je ochrana movitého a nemovitého dědictví v podobě záchrany archeologických památek, kterou realizuje kromě vlastní archeologické činnosti rovněž prostřednictvím *archeologických dohledů a záchranných archeologických výzkumů*. Rozsáhlejší archeologické dohledy realizovalo v Bohumíně, Českém Těšíně, Havířově a Karvině, a to při výstavbě, resp. opravách vodovodů a plynovodů a dalších staveb, ale také např. v Dětmárovicích při stavbě nového železničního koridoru (stavbu realizuje Správa železniční dopravní cesty). V Jablunkově pak při opravách bývalého kláštera alžbětinek pro Světové muzeum a knihovnu Bible, o čemž je obsírněji pojednáno naší archeoložkou Martinou Uhlářovou na jiném místě tohoto čísla *Těšínska*.

Ze všech vědeckých aktivit zaměstnanců MT je třeba připomenout jejich podíl na přípravě a realizaci vědecko-vzdělávacího projektu společnosti ACCENDO Ostrava (realizovaného a financovaného po předchozím schválení grantové žádosti MK ČR) s názvem *Velký historický atlas českého Slezska – Identita, kultura a společnost českého Slezska v procesu modernizace s dopadem na kulturní krajinu*. Součástí projektu jsou etnografické a přírodovědecké výzkumy, dotazníková šetření, zpracování obrovského množství mj. kartografických údajů a další aktivity. Přímo se do tohoto prestižního projektu zapojili i někteří zaměstnanci MT – např. historikové Radim Jež a David Pindur, přírodovědci Karolína Ondřeková a Petr Pyszko. Na vytvoření atlasu, zejména jeho historicko-geografické části, se autorsky podílil rovněž Zbyšek Ondřeka. Tým realizátorů projektu je samozřejmě mnohem širší, kromě zástupců společnosti ACCENDO zahrnuje desítky spolupracovníků, zejména z Filozofické fakulty a Přírodovědecké fakulty

Ostravské univerzity, ale i Slezské univerzity v Opavě a Slezského zemského muzea. Cílem projektu je vytvoření prvního skutečně vědecky zpracovaného historického atlasu české části Slezska, který bude zobrazovat mimořádně složitý politický, správní, sídelní a etnografický vývoj v této části území dnešní ČR v minulosti, a zároveň s ním i vývoj krajiny a přírodních poměrů. Pomocí moderních metod zpracování historických dokumentů, fotografií a map a také statistických údajů z nejrůznějších měření a výzkumů nabídne ovšem i možnost projekce současné situace a umožní tak jak její srovnávání s minulostí, tak prognózy budoucího vývoje Moravskoslezského kraje. Atlas bude vydán v digitální i v tištěné podobě, součástí celého projektu je rovněž uspořádání dvou reprezentativních výstav – jedné ve Slezském zemském muzeu v Opavě a druhé v MT. Proto dojde i na zpracování a vydání recenzovaných katalogů k oběma výstavám. Náklady na přípravu a vytvoření výstavy a potřebné dovybavení výstavní síně v Karvině jsou ve srovnání s náklady na naše běžné muzejní výstavy vysoké, dosahují 600 000 Kč. Na základě sjednané smlouvy se společností ACCENDO jako příjemcem dotace budou MT uhrazeny v plné výši z prostředků poskytnutých MK ČR na realizaci projektu.

Nesrovnatelně významnější je ale pro nás prestiž, která je s účastí na projektu spojená. Atlas bude součástí mnoha knihoven, bezpochyby se pro řadu dalších generací stane jedním ze základních informačních zdrojů o české části Slezska pro mnoho uživatelů. MT bylo k účasti na projektu přizváno společně se Slezským zemským muzeem v Opavě a přitom jako jediné ze čtyř krajských muzeí. Nestalo by se tak, kdyby nebylo odbornou veřejností dlouhodobě vnímáno jako významná regionální odborná a paměťová instituce, která se dokumentaci složitého státoprávního, krajinného, ale zejména jazykového a národnostního vývoje a soužití obyvatelstva v české části Těšínského Slezska dlouhodobě věnuje. A kdyby se nemohla pochlubit výsledky své vědecké práce v podobě dlouhé řady odborných publikačních výstupů, článků, studií apod., které svou kvalitou daleko převyšují běžný standard populárně naučných muzejních publikací. K projektu, jenž pokračuje i v roce 2020, se na stránkách *Těšínska* ještě bezpochyby vrátíme.

Sbírkotvorná činnost, restaurování a konzervace

Sbíрку MT tvořilo k 31. prosinci 2019 celkem 201 415 kusů sbírkových předmětů zapsaných do Centrálního evidenčního systému (dále jen CES) MK ČR. Počet tzv. evidenčních čísel v CES dosáhl 94 065. V roce 2019 jsme získali nákupem 715 kusů nových sbírkových předmětů (celkové náklady na nákup sbírek dosáhly 95 147 Kč). Bezúplatným převodem, darem apod. jsme získali dalších 697 kusů sbírkových předmětů. Konzervátoři MT v roce 2019 odborně ošetřili a zakonzervovali celkem 1 305 sbírkových předmětů.

V rámci programu Podpory rozvoje muzejnictví 2019 bylo díky finanční podpoře MSK zrestaurováno sedm sbírkových předmětů.

Sousoší Kristova křtu, dnes jeden ze skvostů nové stále expozice Příběh Těšínského Slezska, stav před a po restaurování, foto Jan Bittner

Jednalo se o příborník (H 29785), prádelník (S 1606), stolec (S 1612) a čtyři obrazy – zastavení křížové cesty z Bruzovic (H 16477, H 16480, H 16483, H 16489). Pro novou stálou expozici *Příběh Těšínského Slezska* v Českém Těšíně byly také zrestaurovány další vybrané sbírkové předměty, konkrétně dvoukřídlá malovaná skříň (S 2791), malovaná truhla (N 5574), čtyři postavníky krejčovského cechu z Fryštátu (H 19454), sochy adorujících andělů (H 13860, H 13861), Ukřížovaný Ježíš Kristus z Bohumína (H 16820), tři dřevořezby evangelistů Matouše, Marka a Jana (H 14901–14903), sousoší Kristova křtu z Rychvaldu (H 12334, H 12335), socha sv. Václava (H 13564) a dřevořezba Duch Svatý – holubice se svatozáří (H 14509). Ke zlepšení ochrany sbírkových předmětů v muzejních depozitářích napomohlo ale také zavedení nového centrálního monitorovacího systému, který zajišťuje trvalé měření a kontrolu parametrů prostředí, především teplotu a relativní vlhkost.

Publikační činnost, časopis *Těšínsko*

Představuje tradičně poměrně rozsáhlou a mimořádně důležitou součást práce odborných zaměstnanců MT, oslovuje nejen laickou, ale i odbornou veřejnost. Rozsah i kvalita našich publikačních výstupů zásadně odlišují obraz odborné činnosti MT od obdobných aktivit ostatních tří krajských muzeí v MSK a řadí MT právem mezi vědecké paměťové instituce. Autorská díla zaměstnanců MT, popřípadě s autorským podílem zaměstnanců MT prezentují za rok 2019 dvě nové publikace, připravené v rámci realizace přeshraničního projektu *Toulky údolím Olše*. I když největší část aktivit v rámci tohoto projektu je spojena s opravou replik dřevostaveb v akropoli Archeoparku, jeho součástí jsou i tzv. měkké aktivity, mj. příprava dvou krásných populárně-vědných publikací.

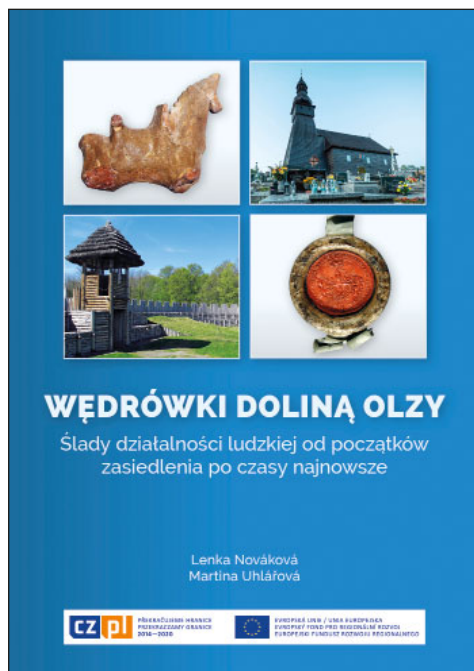
Přírodním poměrům a vývoji osídlení a krajiny podél toku řeky Olše je věnována knížka *Toulky údolím Olše. Přírodní krásy a zajímavosti*, jejímiž autory jsou Petr Pyszko a Petra Nevelošová, ale podíleli se na ní i další muzejní přírodovědci a odborní zaměstnanci. Vyšla rovněž v polské jazykové verzi v překladu Ireny Prengel Adamczyk pod názvem

Součástí česko-polského projektu *Touky údolím Olše* bylo vydání publikací mapujících přírodní poměry a historii sledovaného území

Wędrówki Doliną Olzy. Przyroda – jej piękno i osobliwości. Historickému vývoji této části Těšínska se věnuje druhá populárně naučná publikace s názvem *Touky údolím Olše. Stopy lidské činnosti od počátku osídlení po moderní dobu.* Jejimi autorkami jsou historička Lenka Nováková a archeoložka Martina Uhlářová, ale ani tato knížka nevznikla bez účinné spolupráce a pomoci ostatních odborných zaměstnanců MT, jmenujme především historika Radima Ježe. Rovněž tato publikace byla připravena i v polské jazykové mutaci, a to pod názvem *Wędrówki Doliną Olzy. Ślady działalności ludzkiej od początków zasiedlenia po czasy najnowsze.*

I v roce 2019 připravilo MT dvě čísla oblíbeného vlastivědného časopisu s názvem *Těšínsko*. Časopis vycházel již jako 62. ročník. *Těšínsko* sehrává nezastupitelnou úlohu a bez něj si již činnost našeho muzea nedovedeme představit. Jeho obsah i kvalita tisku jsou vysoce hodnoceny nejen odbornou, ale i laickou veřejností, které se snaží vycházet vstříc zajímavými informacemi a aktuálními články, např. k výročím důležitých politických a kulturně-spoločenských událostí apod. K takovým

se zařadily příspěvky Moniky Kupkové (*Padesát let festivalu Slezské dny v Dolní Lomné*), Lenky Novákové (*Památník bojů o Těšínsko v Orlové*) a Zbyška Ondřečky (*Československé státní hranice na Těšínsku a Kysucích v roce 1938*) v prvním čísle časopisu, ale např. i Davida Pindura (*Úprava hranic farnosti Staré Hamry na podzim roku 1939. Příspěvek k dějinám církevní správy Slezska*) ve druhém čísle.

Zaměstnanci MT připravili a v roce 2019 zveřejnili v *Těšínsku* a dalších odborných časopisech, periodících či monografiích celkem 34 příspěvků. Připomenutí si zasluží studie Radima Ježe (*Reformacja księżęca w księstwie cieszyńskim w XVI wieku. Kilka refleksji o przemianach wyznaniowych rozwoju religii w okresie konfesjonalizacji*) či Davida Pindura (*Zmiany wyznaniowe w księstwie cieszyńskim w XVII wieku*), které se staly součástí prestižní monografie *Dziedzictwo górnośląskiej reformacji. Wpływ protestantyzmu na politykę, społeczeństwo i kulturę w XVI–XX wieku* (editovali Joachim Bahlcke, Waclaw Gojniczek a Ryszard Kaczmarek), vydané Institutem Badań Regionalnych Biblioteki Śląskiej v polských Katovicích.

Pro laickou veřejnost připravili zaměstnanci MT také 31 populárně-vědných článků, otištěných v různých novinách a časopisech a také 265 informačních článků o činnosti MT a nejrůznějších vlastivědných zajímavostech. Veřejnost jsme oslovovali i prostřednictvím webových stránek Muzea Těšínska

(www.muzeumct.cz), počet návštěv za sledovaný rok dosáhl 29 686. Samozřejmě součástí stránek je i Facebook MT a Instagram MT s aktuálními články. Bez nadsázky lze říci, že publikační aktivity MT sehrávají mimořádnou odbornou, ale především informační a edukační úlohu.

Významné osobnosti z rodu Žebráků z Heřmanic

Robert Musialek

Skutečnost, že dnes mluvíme česky, studujeme české školy a pěstujeme českou kulturu, bereme již jako naprostou samozřejmost. Čas od času je však vhodné si uvědomit, že náš mateřský jazyk si své dominantní postavení napříč českými zeměmi musel nejdříve tvrdě vydobýt. Zda je dobře či špatně, že nakonec prakticky všude, a to poměrně nekompromisně, zvítězil, ponecháme teď stranou. Ačkoliv by stálo za to zamyslet se nad tím, proč naši předkové,

a tím mějme na mysli všechny zúčastněné, nebyli s to projevít více tolerance a zdravého rozumu. V zásadě nejde přece o to, jakou řečí člověk mluví. Důležitější by mělo být snad to, co říká, a především – jak jedná. Kupodivu lidem vyznávajícím tuto myšlenku dává historie vcelku pravidelně jen málo prostoru k její realizaci.

Zvlášť složitá situace panovala v minulosti na území Těšínského Slezska. Jazyk a kultura

Dnes již neexistující statek selského rodu Žebráků č. p. 17 v Heřmanicích, Archiv města Ostravy

CONTENTS

Volume 63 • 2020 • Number 1

THEME OF THE ISSUE: OLD NEW MUSEUM BUILDING IN ČESKÝ TĚŠÍN

- 1 **Editorial**
- 5 **Outline of the History of Museum Science in Těšín Silesia from the 19th Century to the Interwar Period**
Ilona Pavelková
- 15 **Story of the Historic Building of the Museum of Těšín Silesia**
Lenka Nováková – Zbyšek Ondřeka – Ilona Pavelková
- 49 **The Museum Library and the Silesia Reading Room**
Helena Macurová

ARTICLES & STUDIES

- 59 **The Difficult Existence of the Flax Spinning Plant in Jablunkov-Žihla (1867-1903)**
Radek Lipovskí
- 75 **Těšín Resistance Fighter Ludvík Ciahotný**
Tomáš Krömer

MATERIALS

- 85 **Emergency Archaeological Exploration on the Site of the Former Convent of the Sisters of Saint Elizabeth in Jablunkov**
Martina Uhlářová

VARIOUS

- 95 Museum of Těšín Silesia in 2019 | Annual Report | *Zbyšek Ondřeka*
- 106 Major Personalities of the Žebrák Family of Heřmanice | *Robert Musialek*
- 117 On the 40th Anniversary of the Slezanek Children's Folklore Ensemble | *Monika Kupková*
- 119 On the Major Jubilee of Blažena Gracová | *Ludmila Nesládková*
- 122 For Pavel Kouřil, on his Life Following the Paths of Archaeology | *Dalibor Prix*
- 129 Visiting a Legendary Český Těšín Scout and Sportsman | *Petra Nevelošová*
- 131 On the Passing of Jan Sládek, an Expert in the History of Beskid Hiking | *Břetislav Boháč*
- 134 Josef Lang, a Man with a Kind Heart and Honest Mind | *Kateřina Janášová*

FROM THE NEW LITERATURE OF (not only) TĚŠÍN SILESIA

- 139 Tesař, Petr (ed.): *Vůkol Slezska / Circum Silesiae*
- 141 Wawreczka, Henryk: *Z Bystrice do Beskyd / Z Bystrzycy w Beskidy / From Bystrice to Beskid*
- 143 Hlas zvonů. 100. výročí zavěšení zvonů ve věži evangelického kostela v Orlově
- 145 Polášek, Zdeněk – Rozbrojová, Zdenka: *Zámecký park v Šenově. Příroda parku a jeho obyvatelé*
- 146 Dragonová, Martina – Szturcová, Monika: *Kramářské tisky ze sbírky Památníku Petra Bezruče Slezského zemského muzea v Opavě*

REDAKČNÍ RADA

PhDr. Karel Bogar
prof. PhDr. Dan Gawrecki, CSc.
dr hab. Waclaw Gojniczek, prof. UŚ
doc. PhDr. Blažena Gracová, CSc.
prof. PhDr. Dušan Janák, Ph.D.
prof. PhDr. Zdeněk Jirásek, CSc.
PhDr. Jaromír Kalus
prof. PhDr. Irena Korbělářová, Dr.
doc. PhDr. Pavel Kouřil, CSc.
PhDr. Karel Müller
doc. PhDr. Pavel Šopák, Ph.D.
Mgr. Jiřina Veselská

REDAKCE

Odpovědný redaktor: PaedDr. Zbyšek Ondřeka
Výkonný redaktor: prof. PhDr. Rudolf Záček, Dr.
Tajemník redakce: PhDr. Radim Jež, Ph.D.
Redaktoři: Mgr. et Bc. Lenka Nováková, Ph.D.; PhDr. David Pindur, Ph.D.
Jazyková editace: Mgr. Lenka Ježová Bichlerová
Překlad resumé do anglického jazyka: Mgr. Lenka Mandryszová
Grafický návrh: Petr Kwašný, UPGRADE CZ s.r.o., Ostrava
Odevzdáno do tisku: 25. 11. 2020
Vyšlo: 15. 12. 2020
Tisk: PRINTO, spol. s r.o., Ostrava

ADRESA REDAKCE

Muzeum Těšínska, příspěvková organizace, Masarykovy sady 103/19, 737 01 Český Těšín
tel.: 558 761 216, fax: 558 761 223, IČ: 00305847
e-mail: radim.jez@muzeumct.cz

Články v tomto periodiku jsou recenzovány nezávislými recenzenty.
Časopis je evidován v Seznamu recenzovaných neimpaktovaných periodik vydávaných v České republice.

Nevyžádané rukopisy, fotografie a kresby se nevracejí. Za obsahy článků zodpovídají autoři.
Při úpravě rukopisu je nutno řídit se pravidly zveřejněnými na adrese: http://www.muzeumct.cz/pokyny_pro_autory/.

Časopis lze zakoupit v pobočkách Muzea Těšínska: v Historické budově Muzea Těšínska v Českém Těšíně,
v Památníku životické tragédie v Havířově-Životících, v Kotulově dřevěnce v Havířově-Bludovicích,
v Archeoparku v Chotěbuzi-Podoboře a dalších partnerských institucích.

Rozšiřuje vydavatel. Předplatné nebo jednotlivá čísla si lze objednat na výše uvedené adrese či tel. č. 558 761 225.

Vychází dvakrát ročně, cena jednoho výtisku je 100 Kč, celoroční předplatné činí 200 Kč + poštovné.
Členové Klubu Muzea Těšínska získávají časopis v rámci ročního předplatného 300 Kč.

Na obálce: Vývěsní štít zámečnického cechu v Těšíně, foto Petr Gomola, Muzeum Těšínska

Identifikační číslo: ISSN 0139-7605
Evidenční číslo MK ČR: E 11319
Podávání novinových zásilek povoleno Oblastní poštou v Ostravě
č. j. 2726/92-P/1 ze dne 30. 11. 1992.

Vydává Muzeum Těšínska, příspěvková organizace zřizovaná Moravskoslezským krajem

www.muzeumct.cz

www.archeoparkchotebuz.cz

MUZEUM TĚŠÍNSKA

ISSN 0139-7605

9 770139 760007